

DOI: <https://doi.org/10.15276/ict.03.2026.69>

УДК 316.77:304.4

Цифрова гіперприсутність і трансформація культурної ідентичності мігранта в просторах нових медіа

Доброєр Наталія Вікторівна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9712-9219>; dobroer75@gmail.com

Національний університет «Одеська політехніка», пр. Шевченка, 1. Одеса, 65044, Україна

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено філософське осмислення трансформації культурної ідентичності мігранта в умовах цифровізації соціокультурного простору. Обґрунтовано, що розвиток нових медіа та мережових комунікацій суттєво змінює характер міграційного досвіду, оскільки фізичне переміщення більше не супроводжується повним розривом із культурним середовищем країни походження. Сучасний мігрант одночасно бере участь у кількох соціокультурних просторах, підтримуючи соціальні, культурні та емоційні зв'язки незалежно від географічного місцезнаходження. Теоретичною основою дослідження стали концепції мережевого суспільства, плинної сучасності, номадології, «Третього простору» та гетеротопії. На їх основі запропоновано авторське поняття цифрової гіперприсутності, яке визначається як стан постійної багаторівневої включеності суб'єкта в множинні цифрові простори комунікації та культурної взаємодії незалежно від фізичної локалізації. Показано, що цифрова гіперприсутність виступає важливим чинником формування гібридних моделей культурної ідентичності та створює умови для виникнення феномена цифрової укоріненості, за якого відчуття належності підтримується через постійну мережеву взаємодію. Доведено, що цифрова міграція є не лише наслідком розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а й особливою формою буття в мережевому суспільстві, у межах якої переосмислюються уявлення про дім, культурну пам'ять, присутність та автентичність. Запропонований підхід розширює можливості філософського аналізу сучасних міграційних процесів та трансформації культурної ідентичності в цифрову епоху.

Ключові слова: цифрова міграція; культурна ідентичність; цифрова гіперприсутність; цифрова укоріненість; нові медіа; мережеве суспільство; гібридна ідентичність; культурна належність

Для цитування: Доброєр Н. В. «Цифрова гіперприсутність і трансформація культурної ідентичності мігранта в просторах нових медіа». *Інформатика. Культура. Техніка.* 2026; Том 3 № 2 (4): 897–907. DOI: <https://doi.org/10.15276/ict.03.2026.69>

Актуальність. Початок XXI століття позначився одночасним посиленням глобальної мобільності та стрімким розвитком цифрових технологій. Якщо раніше міграція передбачала фізичне переміщення людини між різними соціокультурними просторами і часто супроводжувалася частковою втратою звичних соціальних зв'язків, то сьогодні нові медіа суттєво змінюють цей досвід. Соціальні мережі, месенджери, цифрові платформи та онлайн-спільноти забезпечують постійну комунікацію незалежно від географічних кордонів, дозволяючи мігрантам одночасно брати участь у житті країни походження, країни перебування та глобальних мережових спільнот.

Унаслідок цього трансформується не лише характер міграційних процесів, але й самі механізми формування культурної ідентичності. Сучасний мігрант більше не переживає повного розриву з попереднім культурним середовищем, проте й не належить повністю до нового соціального простору. Його повсякденний досвід формується на перетині фізичної мобільності та цифрової присутності, що породжує нові форми культурної належності, самоідентифікації та взаємодії.

Незважаючи на значну кількість досліджень цифрових діаспор, мережових комунікацій мігрантів та впливу нових медіа на процеси соціокультурної адаптації, недостатньо розробленим залишається філософський аналіз трансформації культурної ідентичності в умовах цифрового середовища. Наявні дослідження переважно зосереджуються на соціологічних, психологічних або комунікаційних аспектах цифрової міграції, тоді як питання зміни способів переживання належності, присутності та культурного самовизначення потребують подальшого теоретичного осмислення.

© Доброєр Н., 2026

Стаття опублікована у відкритому доступі відповідно до умов ліцензії CC BY (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.uk>)

Особливої уваги потребує аналіз того, як цифрові медіа змінюють способи формування культурної ідентичності мігранта та його зв'язок із різними соціокультурними просторами. Саме це дає можливість визначити проблематику та мету даного дослідження.

Метою статті є філософське осмислення трансформації культурної ідентичності мігранта в умовах цифровізації соціокультурного простору та концептуалізація феномена цифрової гіперприсутності як нового способу культурної включеності в мережевому суспільстві.

Методологічну основу дослідження становлять концептуально-аналітичний, герменевтичний та компаративний підходи. Для інтерпретації трансформації культурної ідентичності в умовах цифрової міграції використано ідеї мережевого суспільства, плинної сучасності, номадології, концепції «Третього простору» та гетеротопії.

Задачі статті полягають у тому, щоб проаналізувати вплив нових медіа на зміну характеру сучасної міграції, систематизувати філософсько-теоретичну базу дослідження (концепції М. Кастельса, З. Баумана, Г. Бгабги, М. Фуко та Ж. Дельоза), обґрунтувати та ввести в науковий обіг авторське поняття «цифрова гіперприсутність», проінтерпретувати цифрові медіа як простір гібридизації культурної належності (через призму «Третього простору» та гетеротопії), а також переосмислити філософсько-антропологічні категорії «дім», «пам'ять» і «автентичність» у контексті виникнення феномена «цифрової укоріненості».

Новизна полягає в переході від описового (соціологічного та медіааналітичного) аналізу цифрової міграції до її фундаментальної філософсько-антропологічної концептуалізації. Замість розгляду цифрових технологій лише як «інструментів зв'язку» чи «засобів адаптації», цифрова міграція предстає як новий спосіб буття (онтологічний статус) людини в мережевому суспільстві.

Основний матеріал. Проблематика взаємозв'язку міграції, цифрових медіа та культурної ідентичності останніми десятиліттями стала одним із важливих напрямів міждисциплінарних досліджень. Її розробка здійснюється на перетині міграційних студій, медіадосліджень, соціальної філософії та культурології. Особливу увагу дослідники приділяють впливу інформаційно-комунікаційних технологій на підтримання транснаціональних зв'язків, формування цифрових діаспор та трансформацію культурної належності мігрантів.

Одним із перших напрямів дослідження стала концепція цифрової діаспори. У працях Дж. Брінкерхофф, С. Віттеборн, С. Понцанезі та інших авторів цифрові платформи розглядаються як середовище підтримки транснаціональних спільнот, що забезпечує збереження культурних зв'язків із країною походження та створює нові можливості для колективної самоідентифікації [1], [2], [3], [4]. У межах цього підходу особлива увага приділяється процесам культурної пам'яті, онлайн-взаємодії та формуванню нових моделей належності.

Подальший розвиток проблематики пов'язаний із становленням напрямку digital migration studies. Представники цього підходу аналізують роль цифрових технологій у повсякденному житті мігрантів, досліджують особливості цифрової комунікації, підтримання соціальних зв'язків, адаптаційних практик і взаємодії з інституціями приймаючого суспільства [5], [6], [7], [8]. Окрему увагу приділено концепції «підключеного мігранта» (connected migrant), запропонованій Д. Дімініску, яка підкреслює принципово новий характер міграційного досвіду в умовах постійної мережевої взаємодії [9].

Значний внесок у дослідження культурних аспектів цифрової міграції зробили праці, присвячені проблемам транснаціоналізму, мережевих спільнот та медіаопосередкованої ідентичності. У роботах М. Мадіану та Д. Міллера, В. Бернал, Р. Трандафою та інших авторів показано, що цифрові медіа стають важливим механізмом підтримання культурної пам'яті, символічних зв'язків і формування множинних моделей самоідентифікації [10], [11], [12], [13].

Теоретико-філософське підґрунтя дослідження становлять концепція мережевого суспільства М. Кастельса [14], теорія плинної сучасності З. Баумана [15], концепція «Третього простору» Г. Бгабги [16], поняття гетеротопії М. Фуко [17], а також номадологія

Ж. Делеза та Ф. Гваттарі [18]. Ці підходи створюють методологічні можливості для аналізу мобільності, гібридності культурної належності та трансформації суб'єктності в умовах цифровізації соціального простору.

Водночас більшість наявних досліджень мають соціологічний, комунікаційний або медіааналітичний характер. У центрі уваги перебувають цифрові практики мігрантів, транснаціональні мережі та особливості онлайн-комунікації. Натомість недостатньо розробленими залишаються питання філософського осмислення цифрової міграції як специфічного способу буття та впливу цифрового середовища на трансформацію культурної ідентичності. Це зумовлює необхідність концептуалізації феномена цифрової гіперприсутності як чинника трансформації культурної ідентичності мігранта.

Цифрова трансформація культури та нові медіа як середовище сучасної мобільності

Цифрові технології змінили не лише способи передавання інформації, а й сам характер культурної взаємодії. Значна частина соціальних контактів, професійної діяльності, дозвілля та культурного обміну сьогодні відбувається в цифровому середовищі. Соціальні мережі, месенджери, онлайн-платформи та цифрові сервіси стали звичними просторами повсякденного життя, у яких людина підтримує зв'язки, отримує інформацію, формує уявлення про себе та інших.

Ці зміни вплинули і на розуміння культурного простору. Якщо раніше соціальні та культурні практики були переважно пов'язані з конкретною територією, то сьогодні вони дедалі частіше виходять за межі географічних кордонів. Людина може працювати в одній країні, підтримувати родинні стосунки в іншій, брати участь у культурних подіях третьої та водночас бути включеною до глобальних мережових спільнот. У результаті простір культурної взаємодії стає значно ширшим і менш залежним від фізичного місця перебування.

Такі зміни добре пояснює концепція мережевого суспільства М. Кастельса. На його думку, сучасні соціальні процеси дедалі більше організовуються через мережі, а інформаційні потоки стають одним із головних чинників суспільного розвитку [14]. У цих умовах важливого значення набуває не лише місце, де перебуває людина, а й її здатність бути включеною в комунікаційні мережі. Саме вони забезпечують доступ до інформації, соціальних зв'язків і культурних ресурсів.

Поширення цифрових комунікацій змінило й характер культурної належності. У сучасному суспільстві вона все рідше визначається виключно місцем проживання або приналежністю до локальної спільноти. Людина може одночасно підтримувати зв'язок із різними культурними середовищами, брати участь у кількох інформаційних просторах і долучатися до різних символічних спільнот. У таких умовах культурна ідентичність стає більш відкритою до змін і дедалі частіше формується під впливом різнорідних соціокультурних контекстів.

На цю особливість сучасності звертав увагу і З. Бауман. Аналізуючи процеси, характерні для плинної сучасності, він підкреслював зростання мобільності, нестійкість соціальних форм та послаблення традиційних механізмів соціальної інтеграції [15]. У таких умовах ідентичність перестає сприйматися як незмінна характеристика особистості та дедалі більше постає як процес постійного переосмислення власного досвіду. Цифрове середовище лише посилює цю тенденцію, створюючи можливість одночасної присутності людини в різних комунікативних і культурних просторах.

Для міграційних процесів ці зміни мають особливе значення. Сучасний мігрант не втрачає зв'язок із країною походження після перетину кордону. Завдяки цифровим медіа він може щоденно спілкуватися з родиною, стежити за суспільними подіями, брати участь у культурному житті та підтримувати професійні контакти. Це означає, що фізичне переміщення більше не супроводжується таким рівнем соціальної та культурної ізоляції, який був характерний для попередніх етапів розвитку міграції. Саме в такому мережевому середовищі виникають передумови для формування нових моделей культурної належності мігрантів. Постійна доступність цифрових комунікацій створює умови для одночасної

включеності суб'єкта в різні соціокультурні простори. Ця особливість стає підґрунтям феномена цифрової гіперприсутності, який потребує окремого філософського осмислення.

Цифрова міграція як нова форма переживання мобільності

Традиційно міграція розглядалася як процес переміщення людини з одного соціокультурного середовища до іншого. Таке переміщення нерідко супроводжувалося послабленням або навіть втратою значної частини соціальних зв'язків, зміною звичних моделей комунікації та поступовим включенням до нового культурного простору. Ступінь інтеграції мігранта значною мірою залежав від того, наскільки успішно він адаптувався до умов приймаючого суспільства та сформував нові соціальні контакти.

Поширення цифрових технологій суттєво змінило цю ситуацію. Сучасний мігрант отримав можливість підтримувати постійний зв'язок із країною походження незалежно від відстані. Онлайн-комунікація дозволяє брати участь у сімейному житті, стежити за політичними та культурними подіями, споживати медіаконтент рідною мовою та підтримувати професійні контакти без необхідності фізичної присутності. У результаті міграція дедалі менше означає розрив із попереднім соціальним середовищем і дедалі більше пов'язується з одночасним перебуванням у кількох просторах взаємодії.

Саме на цю особливість звернув увагу Д. Дімініску, запропонувавши поняття «підключеного мігранта» (connected migrant) [9]. На відміну від попередніх поколінь мігрантів, сучасна людина залишається включеною до мереж комунікації країни походження навіть після фізичного переміщення. Завдяки цифровим медіа мігрант не лише підтримує наявні зв'язки, а й бере участь у повсякденному житті спільнот, від яких його відділяють тисячі кілометрів.

У таких умовах формується феномен цифрової міграції. На відміну від традиційного розуміння міграції як винятково просторового переміщення, цифрова міграція відображає новий спосіб існування людини між різними соціокультурними контекстами. Йдеться не про заміну фізичної мобільності цифровою, а про виникнення нового типу взаємодії, у межах якого фізичне переміщення поєднується з постійною цифровою включеністю.

Важливу роль у цьому процесі відіграють цифрові діаспори. Онлайн-спільноти створюють умови для підтримання культурної пам'яті, збереження мовних практик і відтворення символічних форм належності [1; 10]. Вони стають простором обміну інформацією, взаємної підтримки та колективної інтерпретації подій. Для багатьох мігрантів саме цифрове середовище перетворюється на місце, де підтримуються зв'язки з культурою країни походження та формуються нові форми спільноти.

Разом із тим цифрова міграція не зводиться до підтримання контактів із батьківщиною. Вона передбачає одночасну участь людини в кількох культурних середовищах, кожне з яких впливає на її повсякденний досвід і процес самоідентифікації. Мігрант може бути залученим до життя місцевої громади, підтримувати активні зв'язки з країною походження та брати участь у діяльності транснаціональних мережових спільнот. У результаті формується складний простір множинної належності, у якому межі між «тут» і «там» стають дедалі менш очевидними.

Таким чином, цифрова міграція постає не лише як наслідок розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а як нова форма транснаціональної присутності. Вона змінює способи підтримання соціальних зв'язків, переосмислює роль територіальних кордонів і створює передумови для появи нових моделей культурної ідентичності. Однією з таких моделей є цифрова гіперприсутність, яка найбільш повно відображає особливості існування мігранта в умовах мережевого суспільства.

Одним із найбільш значущих наслідків цифровізації міграційного досвіду є зміна способів переживання присутності, належності та культурної ідентифікації. Якщо в класичних моделях міграції просторове переміщення супроводжувалося фізичним віддаленням від країни походження та поступовим зануренням у нове соціокультурне середовище, то в умовах цифрового суспільства цей процес набуває принципово іншого характеру. Мігрант більше не існує виключно в межах одного соціального простору, а

водночас залишається включеним у множинні мережі комунікації, що поєднують країну походження, країну перебування та глобальні цифрові спільноти.

Така ситуація актуалізує проблему переосмислення самого поняття присутності. У традиційному розумінні присутність передбачала фізичне перебування суб'єкта в певному місці та його безпосередню участь у соціальних взаємодіях. Цифрові технології істотно розширили межі цього досвіду. Завдяки соціальним мережам, месенджерам, відеозв'язку та онлайн-платформам людина може підтримувати емоційні зв'язки, долучатися до суспільних подій та взаємодіяти зі спільнотами незалежно від свого географічного розташування. У результаті фізична відсутність дедалі менше означає соціальну або культурну відсутність.

Для позначення цього феномена доцільно використовувати поняття цифрової гіперприсутності. Під цифровою гіперприсутністю пропонується розуміти стан постійної багаторівневої включеності суб'єкта в множинні цифрові простори, що забезпечують безперервну залученість до різних соціокультурних контекстів незалежно від фізичної локалізації. На відміну від звичайної цифрової присутності, яка передбачає використання окремих каналів комунікації, цифрова гіперприсутність характеризується одночасною участю в різних мережах взаємодії, інформаційних потоках і символічних просторах. У цьому випадку цифрові технології виконують не лише комунікативну функцію, а стають середовищем повсякденного існування, у межах якого формуються соціальні зв'язки, підтримується культурна пам'ять і конструюється образ власного «Я».

У випадку мігранта цифрова гіперприсутність проявляється особливо виразно. Перебуваючи в новому соціальному середовищі, він продовжує залишатися включеним у повсякденне життя країни походження через новинні ресурси, соціальні мережі, онлайн-спільноти та особисту комунікацію. Цифрові платформи дозволяють підтримувати сімейні відносини, стежити за політичними подіями, долучатися до культурного життя та відтворювати звичні практики повсякденності. Таким чином, мігрант одночасно присутній у кількох символічних просторах, що суттєво змінює механізми формування його культурної ідентичності.

У цих умовах ідентичність перестає бути стабільною характеристикою, пов'язаною з належністю до однієї культурної спільноти. Натомість вона набуває процесуального та динамічного характеру. Соціальні медіа створюють середовище безперервного самопредставлення та рефлексії, у якому суб'єкт постійно співвідносить себе з різними культурними кодами, цінностями та моделями поведінки. За умов цифрової гіперприсутності цей процес не має чітко визначених меж, оскільки людина одночасно взаємодіє з різними аудиторіями та перебуває під впливом кількох культурних контекстів. У результаті ідентичність формується не як завершена структура, а як відкритий процес постійного переосмислення та реконструювання власного досвіду.

У цьому контексті продуктивною є концепція плінної сучасності Зигмунта Баумана. На думку філософа, сучасні соціальні форми дедалі більше втрачають стабільність і набувають тимчасового, мінливого характеру. Ця тенденція проявляється і в сфері культурної ідентичності. Якщо в індустріальному суспільстві належність до певної спільноти часто сприймалася як відносно стійка характеристика, то в умовах цифрового середовища вона стає дедалі більш рухливою та контекстуальною. Соціальні мережі та цифрові платформи створюють умови для постійного перемикання між різними соціальними ролями, культурними контекстами та способами самопрезентації. Для мігранта це означає не втрату ідентичності, а її безперервне переосмислення відповідно до змінних умов соціальної взаємодії.

Водночас цифрова гіперприсутність не усуває напруження між різними формами належності. Навпаки, можливість одночасно підтримувати зв'язок із кількома соціокультурними середовищами нерідко ускладнює процес самоідентифікації. Мігрант змушений узгоджувати цінності та норми різних спільнот, поєднувати досвід життя в країні перебування із символічною залученістю до країни походження, а також адаптувати власні практики до вимог різних комунікативних просторів. У результаті цифрова гіперприсутність

виступає не лише ресурсом підтримки соціальних зв'язків, але й чинником формування нових форм екзистенційної та культурної напруги.

Особливість цієї ситуації полягає в тому, що сучасний мігрант уже не перебуває перед вибором між «старою» та «новою» ідентичністю. Натомість він змушений одночасно співіснувати з декількома моделями належності, жодна з яких не є остаточною або завершеною. Саме тому культурна ідентичність дедалі більше постає не як фіксований стан, а як відкритий процес постійного узгодження різних досвідів, цінностей і способів саморозуміння.

Отже, цифрова гіперприсутність є не просто наслідком розвитку комунікаційних технологій, а новим способом переживання культурної належності в умовах мережевого суспільства. Вона трансформує класичні уявлення про присутність, відсутність та ідентичність, створюючи умови для формування множинних і гібридних моделей самовизначення. Запропоноване поняття дозволяє розглядати цифрову міграцію не лише як процес переміщення між географічними просторами, а як специфічний спосіб існування, у якому фізична мобільність поєднується з безперервною включеністю в різні мережі соціальної та культурної взаємодії.

Нові медіа як простір гібридизації культурної належності: від «Третього простору» до цифрової гетеротопії

Трансформація культурної ідентичності мігранта, що відбувається в умовах цифрової гіперприсутності, пов'язана не лише зі зміною способів комунікації, але й із появою нових соціокультурних просторів, у межах яких конструюються нові форми належності. Якщо в класичних теоріях міграції ідентичність формувалася переважно через взаємодію між культурою походження та культурою приймаючого суспільства, то сучасні цифрові медіа створюють додатковий вимір соціального досвіду, який не може бути повністю зведений ані до однієї, ані до іншої культурної реальності.

Для осмислення цього процесу продуктивною є концепція «Третього простору» Гомі Бгабги. На відміну від традиційного уявлення про культуру як відносно замкнену та стабільну систему, Бгабга розглядає культурну ідентичність як результат постійних процесів перекладу, взаємодії та гібридизації. «Третій простір» виникає на перетині різних культурних практик і не належить повністю жодній із них. Саме в цьому проміжному середовищі формуються нові смисли, способи саморозуміння та моделі культурної належності.

У контексті цифрової міграції соціальні медіа можуть бути інтерпретовані як один із проявів такого простору. Цифрові платформи дозволяють мігрантам одночасно взаємодіяти з культурою країни походження та культурою країни перебування, створюючи умови для формування гібридних ідентичностей. У мережевому середовищі людина не лише споживає культурний контент, алей бере активну участь у його створенні, репрезентації та поширенні. Завдяки цьому культурна належність дедалі більше набуває характеру відкритого процесу, що постійно переосмислюється в комунікативній взаємодії.

Важливим теоретичним доповненням до концепції Бгабги є поняття гетеротопії, запропоноване Мішелем Фуко. На відміну від утопії, яка існує лише як уявний простір, гетеротопія є реальною локалізацією, що одночасно відображає, заперечує та трансформує інші соціальні простори. Гетеротопії функціонують як місця концентрації різномірних практик, символів і способів існування, які не можуть бути повністю інтегровані в домінуючий соціальний порядок.

Сучасні цифрові медіа мають низку характеристик, що дозволяють інтерпретувати їх як форму цифрової гетеротопії. На відміну від традиційних соціальних просторів, вони поєднують різні часові, культурні та географічні виміри в межах єдиного комунікативного середовища. Соціальні мережі створюють простір, у якому співіснують різні моделі ідентичності, пам'яті та належності, а відстань перестає бути визначальним чинником соціальної взаємодії. Саме ця особливість створює умови для цифрової гіперприсутності мігранта.

Для мігранта така гетеротопічна структура відкриває можливість одночасної включеності в декілька соціальних світів. У цифровому просторі він може підтримувати зв'язки з родиною та друзями в країні походження, брати участь у житті локальної спільноти країни

перебування та взаємодія з глобальними мережевими групами, що об'єднують людей незалежно від їхнього місцезнаходження. Унаслідок цього культурна належність дедалі менше визначається територіальним принципом і дедалі більше залежить від характеру мережових зв'язків та комунікативних практик.

Для сучасного мігранта це означає, що приналежність формується не лише через місце проживання, але й через участь у цифрових спільнотах, інформаційних потоках та мережах взаємодії. Людина може одночасно бути включеною в декілька культурних контекстів, які не виключають, а взаємодоповнюють один одного. Це сприяє формуванню множинної ідентичності, що поєднує різні мовні, символічні та ціннісні елементи.

Водночас процес гібридизації не є виключно гармонійним. Розширення можливостей культурної участі супроводжується появою нових суперечностей. Множинна належність може породжувати відчуття невизначеності, фрагментації або нестабільності самоідентифікації. Постійна необхідність перемикання між різними культурними кодами та соціальними очікуваннями створює додаткове навантаження на суб'єкта та вимагає безперервної роботи з узгодження власного образу «Я».

У цьому сенсі цифрова гіперприсутність має амбівалентний характер. Вона одночасно розширює можливості культурної участі та ускладнює процес самовизначення. Чим більшою є включеність суб'єкта в різні мережі взаємодії, тим складнішим стає узгодження різних моделей належності. Саме тому цифрова гіперприсутність може розглядатися не лише як ресурс, але і як виклик для сучасної культурної ідентичності.

Саме тому гібридна ідентичність не повинна розглядатися як проміжний етап між двома культурами. В умовах цифрової міграції вона постає як самостійна форма культурного існування, що характеризується відкритістю, множинністю та здатністю інтегрувати різноманітні соціокультурні елементи. Нові медіа виступають не лише засобом підтримки зв'язків між різними просторами, але й середовищем виробництва нових форм належності та самовизначення.

Таким чином, концепції «Третього простору» та гетеротопії дозволяють розглядати цифрові медіа як особливе середовище конструювання культурної ідентичності мігранта. У цьому середовищі відбувається не просто збереження зв'язку з культурою походження чи адаптація до нової культури, а формування нових гібридних моделей належності, що відображають специфіку існування людини в умовах мережевого суспільства.

Між фізичною мобільністю та цифровою укоріненістю: філософські наслідки цифрової міграції

Розглянуті вище процеси цифрової мобільності, гіперприсутності та гібридизації культурної належності свідчать про те, що сучасна міграція вже не може бути пояснена виключно через категорії просторового переміщення та адаптації. Цифрові технології змінюють не лише форми комунікації мігрантів, але й самі умови існування суб'єкта у світі. У результаті виникає необхідність філософського переосмислення таких фундаментальних понять, як дім, укоріненість, пам'ять, автентичність та суб'єктність.

Однією з центральних характеристик сучасного суспільства, за Зигмунтом Бауманом, є зростання плинності соціальних форм. У межах «плинної сучасності» стабільні інститути, тривалі соціальні зв'язки та фіксовані ідентичності поступово поступаються місцем динамічним, гнучким і тимчасовим формам соціального існування. Міграція стає не винятковою подією, а однією з базових характеристик глобалізованого світу. Водночас цифрові технології посилюють цю тенденцію, оскільки забезпечують можливість постійного переміщення між різними інформаційними, культурними та соціальними середовищами.

Саме в цих умовах цифрова гіперприсутність постає як один із механізмів, через які плинність стає повсякденним досвідом. Якщо в попередні історичні епохи зміна соціальних ролей була пов'язана з переходом між різними життєвими середовищами, то сьогодні людина може одночасно бути включеною в кілька соціокультурних контекстів. Цифрові платформи забезпечують постійне перемикання між різними формами взаємодії, що робить мінливість ідентичності не винятком, а звичайною характеристикою повсякденного життя.

Проте цифровізація міграційного досвіду породжує парадоксальну ситуацію. З одного боку, фізична мобільність послаблює традиційні форми територіальної прив'язаності. З іншого боку, цифрові медіа створюють нові механізми підтримання зв'язків із місцями, людьми та культурними спільнотами. Унаслідок цього виникає феномен, який можна охарактеризувати як цифрову укоріненість. Йдеться не про повернення до традиційного розуміння дому як конкретного географічного місця, а про формування нових форм належності, що підтримуються через постійну мережеву взаємодію.

У цьому полягає один із ключових парадоксів цифрової міграції: зростання мобільності не обов'язково призводить до втрати відчуття належності. Навпаки, цифрові технології дозволяють підтримувати нові форми зв'язку з людьми, місцями та культурними смислами навіть за умов тривалої фізичної відсутності. Саме тому цифрова мобільність дедалі частіше супроводжується виникненням нових форм цифрової укоріненості.

У класичній культурній традиції дім асоціювався з фізичним простором стабільності, безпеки та ідентифікації. Для мігранта цей простір часто виявляється втраченою або трансформованою реальністю. Проте цифрові технології створюють можливість підтримувати емоційні та символічні зв'язки з місцями походження навіть за умов тривалого перебування за межами батьківщини. У цьому сенсі дім дедалі більше постає не як територія, а як мережа відносин, спогадів, комунікацій та культурних практик.

Таке переосмислення дому безпосередньо пов'язане з трансформацією культурної пам'яті. Якщо раніше пам'ять значною мірою спиралася на локальні спільноти та матеріальні форми збереження досвіду, то сьогодні дедалі більша частина індивідуальної та колективної пам'яті існує у цифровому форматі. Соціальні мережі, архіви фотографій, онлайн-спільноти та цифрові комунікації стають середовищем відтворення та підтримання культурної пам'яті мігрантів. Завдяки цьому минуле не залишається лише об'єктом спогадів, а постійно актуалізується в повсякденних практиках цифрової взаємодії.

Для подальшого осмислення цих процесів важливе значення має номадологія Жилья Дельоза та Фелікса Гваттарі. У їхній філософії номад не є просто людиною, що переміщується в просторі. Номадичність виступає особливим способом існування, який не прив'язується до жорстко визначених структур і допускає множинність маршрутів, зв'язків та форм самоідентифікації. У цьому контексті сучасний мігрант постає не лише як суб'єкт фізичної мобільності, але і як учасник множинних цифрових потоків, що постійно змінюють конфігурацію його соціального та культурного досвіду.

Разом із тим цифрова мобільність не усуває питання автентичності. Навпаки, постійна необхідність самопрезентації в соціальних мережах, взаємодії з різними аудиторіями та підтримання множинних соціальних ролей ставить під сумнів уявлення про цілісне та незмінне «Я». За умов цифрової гіперприсутності суб'єкт одночасно взаємодіє з кількома аудиторіями та соціокультурними контекстами, кожен з яких висуває власні очікування щодо самопрезентації. Унаслідок цього автентичність дедалі менше пов'язується зі збереженням незмінної ідентичності та дедалі більше - зі здатністю інтегрувати різні аспекти власного досвіду без втрати відчуття внутрішньої цілісності.

У цьому сенсі цифрова міграція виявляється не лише соціальним або технологічним явищем, а особливим способом буття в мережевому суспільстві. Вона формує нові моделі взаємодії між мобільністю та належністю, між плинністю та укоріненістю, між локальним та глобальним. Мігрант більше не існує виключно в межах одного культурного простору, але й не втрачає повністю зв'язку з ним. Його існування набуває характеру постійного балансування між різними формами присутності та різними рівнями культурної самоідентифікації.

Таким чином, цифрова гіперприсутність і цифрова укоріненість не є протилежними явищами. Навпаки, вони становлять взаємопов'язані характеристики сучасного міграційного досвіду. Саме завдяки постійній мережевій включеності стає можливою поява нових форм належності, які не залежать безпосередньо від фізичного місця перебування людини. У

цьому сенсі цифрова укоріненість постає як один із наслідків цифрової гіперприсутності, а не як її альтернатива.

Отже, цифрова міграція може бути інтерпретована як специфічна форма буття в умовах мережевого суспільства, у якій фізичне переміщення поєднується з цифровою гіперприсутністю, а культурна ідентичність формується через безперервну взаємодію різних соціокультурних просторів. Запропоноване поняття цифрової гіперприсутності дозволяє концептуалізувати цю трансформацію та розглядати сучасного мігранта як суб'єкта, що одночасно існує в множинних режимах належності, комунікації та культурного самовизначення.

Висновки. Цифровізація соціального простору суттєво змінила характер сучасних міграційних процесів, поставивши під сумнів традиційне розуміння міграції як виключно просторового переміщення між різними територіями. Умови мережевого суспільства формують нові способи соціальної взаємодії, культурної участі та самовизначення, унаслідок чого міграційний досвід дедалі більше набуває цифрового виміру.

Проведений аналіз дозволив встановити, що сучасний мігрант одночасно включений у декілька соціокультурних просторів. Завдяки цифровим медіа він підтримує зв'язки з країною походження, інтегрується в середовище країни перебування та бере участь у глобальних мережових спільнотах. У результаті культурна ідентичність формується не як наслідок належності до однієї спільноти, а як динамічний процес взаємодії різних культурних контекстів.

Теоретичне осмислення концепцій мережевого суспільства, плинної сучасності, номадології, «Третього простору» та гетеротопії дало змогу обґрунтувати поняття цифрової гіперприсутності як ключову характеристику цифрової міграції. Під цифровою гіперприсутністю запропоновано розуміти стан постійної багаторівневої включеності суб'єкта в множинні цифрові простори комунікації та культурної взаємодії незалежно від його фізичного місцезнаходження. На відміну від традиційних підходів, що акцентують увагу переважно на адаптації або інтеграції мігрантів, це поняття дозволяє аналізувати специфіку одночасної присутності в різних соціокультурних середовищах та пов'язані з нею трансформації культурної ідентичності.

У межах запропонованої інтерпретації цифрова гіперприсутність розглядається як чинник формування нових моделей належності та самовизначення, а також як передумова виникнення феномена цифрової укоріненості. Виявлено, що посилення фізичної мобільності не обов'язково призводить до послаблення культурних зв'язків. Навпаки, мережеві технології створюють можливості для підтримання емоційної, символічної та комунікативної включеності незалежно від географічної дистанції. У цьому контексті цифрова укоріненість постає як один із наслідків цифрової гіперприсутності та відображає нові форми переживання дому, пам'яті та культурної належності.

Наукова новизна дослідження полягає у філософській концептуалізації цифрової міграції як особливості форми буття в мережевому суспільстві та в обґрунтуванні поняття цифрової гіперприсутності як аналітичного інструменту дослідження трансформації культурної ідентичності мігранта. Запропонований підхід дозволяє розглядати міграцію не лише як соціальний або демографічний процес, але і як специфічний спосіб існування, у якому фізична мобільність поєднується з постійною мережевою включеністю.

Дослідження має концептуальний характер, що визначає перспективи його подальшого розвитку. Перспективними напрямками подальших досліджень є емпіричне вивчення проявів цифрової гіперприсутності серед різних категорій мігрантів, аналіз взаємозв'язку між цифровою гіперприсутністю та цифровою укоріненістю, а також дослідження впливу алгоритмів соціальних мереж, систем штучного інтелекту та платформених механізмів управління на процеси формування культурної ідентичності.

Отже, цифрова міграція постає не лише як наслідок глобальної мобільності, але і як новий спосіб організації людського досвіду, у межах якого переосмислюються уявлення про дім, присутність, пам'ять та культурну належність. Це відкриває нові можливості для

розвитку філософії міграції, філософії культури та міждисциплінарних досліджень цифрового суспільства.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом подальших досліджень є емпіричний аналіз практик цифрової гіперприсутності серед різних категорій мігрантів (вимушено переміщених осіб, трудових мігрантів, студентів) для виявлення специфіки їхньої соціокультурної адаптації. Також окремої уваги потребує вивчення впливу штучного інтелекту, рекомендаційних алгоритмів та іммерсивних технологій (VR/AR, метавсесвітів) на подальшу трансформацію культурної пам'яті, конструювання гібридних ідентичностей та зміну екзистенційного досвіду присутності суб'єкта в цифровому суспільстві.

Конфлікт інтересів: автор декларує, що не має конфлікту інтересів, зокрема фінансового, особистого, авторського чи будь-якого іншого характеру, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, опубліковані в цій статті.

Фінансування: дослідження проводилося без фінансової підтримки.

Доступність даних: усі дані доступні в основному тексті рукопису.

Використання засобів штучного інтелекту: під час підготовки рукопису використовувався інструмент ChatGPT (OpenAI) для граматичної та стилістичної перевірки тексту. Усі фрагменти, опрацьовані за його допомогою, були перевірені й відредаговані автором. ШІ не використовувався для генерації тексту, формування наукових положень, отримання результатів або формулювання висновків. Наукові положення, результати та висновки є власним інтелектуальним внеском автора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brinkerhoff, J. M. "Digital diasporas: Identity and transnational engagement". *Cambridge: Cambridge University Press*, 2009. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511805158>.
2. Witteborn, S. "The digital force in forced migration: Imagined affordances and gendered practices". *Popular Communication*. 2018; 16 (1): 21–31. DOI: <https://doi.org/10.1080/15405702.2017.1412442>.
3. Ranganathan, N. "Cyber-Subalternity. Third worldist subalternity in the digital age". *Interventions: International Journal of Postcolonial Studies*. 2020; 22 (7): 871–888. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369801X.2020.1718537>.
4. Georgiou, M. "Digital diaspora: Collective identity and mediated belonging". In *The SAGE Handbook of Media and Migration*. London: SAGE Publications, 2020. p. 215–227. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781526484840.n18>.
5. Leurs, K. & Smets, K. "Five questions for digital migration studies: learning from digital connectivity and forced migration In(to) Europe". *Social Media + Society*. 2018; 4 (1): 1–16. DOI: <https://doi.org/10.1177/2056305118764425>.
6. Dekker, R. & Engbersen, G. "How social media transform migrant networks and facilitate migration". *Global Networks*. 2014; 14 (4): 401–418. DOI: <https://doi.org/10.1111/glob.12040>.
7. Leurs, K. "Digital Migration". London: SAGE Publications Ltd, 2023. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781529799866>.
8. Alencar, A., Kondova, K. & Ribbens, W. "The smartphone as a lifeline: an exploration of refugees' use of mobile communication technologies during their flight". *Media, Culture & Society*. 2019; 41 (6): 828–844. DOI: <https://doi.org/10.1177/0163443718813486>.
9. Diminescu, D. "The connected migrant: An epistemological manifesto". *Social Science Information*. 2008; 47 (4): 565–579. DOI: <https://doi.org/10.1177/0539018408096442>.
10. Madianou, M. & Miller, D. "Migration and new media: Transnational families and polymedia". London: Routledge. 2012. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203154236>.
11. Bernal, V. "Nation as network: Diaspora, cyberspace, and citizenship". *Chicago: The University of Chicago Press*. 2014. DOI: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226144955.001.0001>.
12. Trandafoiu, R. "Diaspora online: Identity politics and romanian migrants". *New York: Berghahn Books*. 2013. DOI: <https://doi.org/10.3167/9780857459435>.
13. Komito, L. "Social media and migration: Virtual community 2.0". *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 2011; 62 (6): 1075–1086. DOI: <https://doi.org/10.1002/asi.21517>.

14. Castells, M. "The rise of the network society". Chichester: Wiley-Blackwell, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781444319514>.
15. Bauman, Z. "Liquid modernity". Cambridge: Polity Press. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781119041306>.
16. Bhabha, H. K. "The location of culture". London: Routledge, 2020. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203820278>.
17. Foucault, M. "Of other spaces: Utopias and heterotopias". In *Power / Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*. London: Routledge. 2020. p. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315002569>.
18. Deleuze, G. & Guattari, F. "A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia". London: Bloomsbury Publishing, 2021. DOI: <https://doi.org/10.5040/9781350252004>.

Отримано 26.08.2026

Отримано після перегляду 24.09.2026

Прийнято 05.10.2026

DOI: <https://doi.org/10.15276/ict.03.2026.69>

UDC 316.77:304.4

Digital hyperpresence and the transformation of migrant cultural identity in new media spaces

Nataliia V. Dobroier

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9712-9219>; dobroier75@gmail.com

Odesa Polytechnic National University, 1, Shevchenko Ave. Odesa, 65044, Ukraine

ABSTRACT

The article provides a philosophical interpretation of the transformation of migrant cultural identity in the context of the digitalization of the sociocultural space. It is argued that the development of new media and networked communication has significantly changed the nature of the migration experience, as physical relocation is no longer accompanied by a complete rupture with the cultural environment of the country of origin. Contemporary migrants simultaneously participate in multiple sociocultural spaces, maintaining social, cultural, and emotional connections regardless of their geographical location. The theoretical framework of the study is based on the concepts of the network society, liquid modernity, numerology, the "Third Space," and heterotopias. On this basis, the author introduces the concept of digital hyperpresence, defined as a state of continuous multi-level involvement of the subject in multiple digital spaces of communication and cultural interaction regardless of physical location. The study demonstrates that digital hyperpresence functions as an important factor in the formation of hybrid models of cultural identity and creates conditions for the emergence of the phenomenon of digital rootedness, in which a sense of belonging is maintained through continuous networked interaction. The article argues that digital migration is not merely a consequence of the development of information and communication technologies but also a specific mode of being in a network society, within which traditional understandings of home, cultural memory, presence, and authenticity are reinterpreted. The proposed approach expands the possibilities for the philosophical analysis of contemporary migration processes and the transformation of cultural identity in the digital age.

Keywords: digital migration; cultural identity; digital hyperpresence; digital rootedness; new media; network society; hybrid identity; cultural belonging

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Доброєр Наталія Вікторівна – кандидат культурології, доцент кафедри культурології та філософії культури, Національний університет «Одеська політехніка», пр. Шевченка, 1. Одеса, 65044, Україна

Галузь досліджень: філософсько-культурологічний аналіз процесів екзистенційної та цифрової міграції; дослідження трансформації національної ідентичності, культурної адаптації та деконструкції соціокультурних стереотипів у медіапросторі; концептуалізація цифрової ідентичності як нової форми соціокультурної присутності людини в інформаційну епоху

Nataliia V. Dobroier – PhD in Cultural Studies, Associate Professor, Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture. Odesa Polytechnic National University, 1 Shevchenko Ave. Odesa, 65044, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9712-9219>; dobroier75@gmail.com

Research Interests: Philosophical and cultural analysis of existential and digital migration processes; research on the transformation of national identity, cultural adaptation, and the deconstruction of socio-cultural stereotypes in the media space; conceptualization of digital identity as a new form of human socio-cultural presence in the information age